

Jarosław Wenancjusz Przybytniowski

WIEDZA EKONOMICZNA A ŚWIADOMOŚĆ I KOMPETENCJE MŁODEGO POKOLENIA

[**słowa kluczowe:** wiedza ekonomiczna, wiedza obiektywna, świadomość ekonomiczna, wiedza subiektywna]

Streszczenie

W opracowaniu stwierdzono, że edukacja finansowa zwiększa w sposób istotny wiedzę ekonomiczną w budowaniu świadomości i kompetencji młodego pokolenia, a co za tym idzie rozpowszechnianiu tej wiedzy. Celem niniejszego opracowania jest identyfikacja znaczenia wiedzy ekonomicznej w budowaniu świadomości i kompetencji młodego pokolenia. Konstrukcja opracowania została podporządkowana hipotezie, w myśl której – istnieje zależność czynnika wiedzy ekonomicznej, a wzrostem świadomości i kompetencji młodego pokolenia w osiągnięciu stabilności finansowej. Niniejszy problem będzie realizowany za pomocą analizy stanu wiedzy ekonomicznej studentów wyższych uczelni województwa świętokrzyskiego na temat poszczególnych obszarów ekonomicznych. Zastosowana metoda badawcza to anonimowy kwestionariusz ankiety, skierowany w sposób bezpośredni za pomocą ankietierów do studentów studiów stacjonarnych i niestacjonarnych I i II stopnia.

* * *

Wstęp

Mądrość ludowa głosi, że „*pieniądze szczęścia nie dają, ale bez nich nie da się żyć*”. Edukacja ekonomiczna, która umożliwia rozbudzanie świadomości i kompetencji w podejmowaniu właściwych decyzji, w sprawie lokowania swoich zasobów finansowych w dzisiejszym, zglobalizowanym rynku, wyrasta na jeden z filarów wiedzy niezbędnej, by osiągnąć zawodową i osobistą satysfakcję. Odnosi się to zarówno do młodego, jak i starszego pokolenia, gdyż – jak to pokazał

ostatni ogólnoswiatowy kryzys na rynkach finansowych, (który spowodował poważny spadek zaufania do sektora finansowego) – brak wiedzy w tym zakresie – drogo nas kosztował. Zwraca na to uwagę A. Grzebieniak (2005), który twierdzi, że „w procesie budowania zaufania i reputacji firmy ubezpieczeniowe muszą wykorzystywać nie tylko tradycyjne instrumenty „public relations”, ale także znacznie szerzej instrumenty określane jako „*client relations*”, czyli instrumenty dotyczące zarządzania i ochrony relacji między firmą ubezpieczeniową a jej najważniejszymi klientami”. Podobnie twierdzi T. Verezubova (2015), która uważa, że proces budowania zaufania przedsiębiorstwa ubezpieczeniowego musi wykorzystywać znacznie szersze instrumenty dotyczące zarządzania i ochrony relacji między zakładem ubezpieczeniowym a jego klientami.

Celem niniejszego opracowania była identyfikacja znaczenia wiedzy ekonomicznej w budowaniu świadomości i kompetencji młodego pokolenia. Konstrukcja opracowania została podporządkowana hipotezie, w myśl której – istnieje zależność między poziomem wiedzy ekonomicznej, a wzrostem świadomości i kompetencji młodego pokolenia w osiąganiu stabilności finansowej. Badania były prowadzone na płaszczyźnie teoretycznej opartej na wykorzystaniu literatury przedmiotu, zarówno polskiej, jak i zagranicznej oraz empirycznej, gdzie autor dokonał analizy wyników badań ankietowych przeprowadzonych w roku 2017, wśród młodzieży akademickiej (studiów stacjonarnych i niestacjonarnych I i II stopnia), studiujących na wyższych uczelniach województwa świętokrzyskiego, w dziedzinie nauk ekonomicznych, w wieku od 20 do 30 roku życia¹.

1. Determinanty świadomości ekonomicznej

1.1. Pojęcie i istota edukacji ekonomicznej

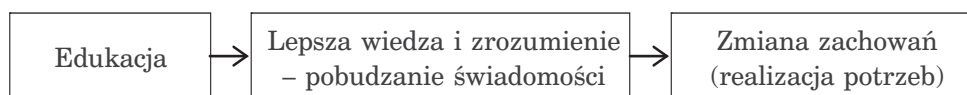
Edukację ekonomiczną można postrzegać jako proces, poprzez który klienci/inwestorzy poprawiają swoją zdolność rozumienia zasad funkcjonowania rynku. Ponadto dzięki tej wiedzy, w razie potrzeby mogą oni zwrócić się o pomoc, dokonują świadomych wyborów, jak również podejmowania efektywnych działań, aby poprawić swój dobrobyt finansowy i zapewnić jego ochronę (por. *Improving Financial Literacy...*, 2005). Edukacja ekonomiczna nie jest bowiem adresowana tylko, czy też przede wszystkim, do inwestorów. Jest ona zasadni-

---

¹ Badania prowadzone były także w województwach: małopolskim, podkarpackim i lubelskim.

czym elementem życia członków gospodarstw domowych, którzy każdego dnia podejmują istotne decyzje – krótkoterminowe, jak i długoterminowe, np. z myślą o wykształceniu dzieci, czy o oszczędzaniu na emeryturę (por. *The Importance of Financial...*, 2006).

Według autora, edukacja ekonomiczna może być prowadzona na trzech zasadniczych poziomach. Są nimi: wiedza ekonomiczna i jej zrozumienie, umiejętności i kompetencje z zakresu posiadanej wiedzy ekonomicznej oraz świadomość i odpowiedzialność. Poprzez powyższe atrybuty edukacji ekonomicznej można powiedzieć, że aby była ona efektywna musi zachodzić pewna zależność, tj.: edukacja musi poprawiać wiedzę, zwiększając tym samym kompetencje, a uzyskana wiedza winna prowadzić do zmiany zachowań klientów (realizacja potrzeb) poprzez wzrost świadomości ekonomicznej (Rys. 1) (szerzej: Przybytniowski, 2007, 2016; Przybytniowski, Pacholarz 2015).

Rysunek 1. Wpływ edukacji na zmianę zachowań finansowych

Źródło: opracowanie własne

Edukacja ekonomiczna powinna być prowadzona tak długo, jak długo przynosi efekty w postaci wzrostu świadomości i kompetencji i nie jest zbyt kosztowna. Wraz z rosnącym znaczeniem edukacji ekonomicznej należy mieć również na względzie koszty, jakie ona generuje i na ile uwzględnia ludzkie motywacje i możliwości percepcji człowieka (Chłoń-Domińczak, Kawiński, Stańko, 2013) oraz sposoby radzenia sobie ze stresem w dynamicznie zmieniającym się otoczeniu rynkowym. Edukacja ekonomiczna ma stanowić sposób na rozwiązywanie problemu niskich umiejętności klientów. Jednocześnie, stanowić integralną część całego procesu decyzyjnego, w którym istotne są również inne czynniki i wzajemne interakcje między nimi. Jak wskazują L. Xu i B. Zia (2012) na poziom wiedzy ekonomicznej wpływa stopień rozwoju gospodarczego kraju, w którym dana osoba mieszka. Okazuje się, że jej poziom jest wyższy wśród mieszkańców krajów wysoko rozwiniętych. Podobne wnioski wynikają z badania *National Longitudinal Survey of Youth* przeprowadzonego przez A. Lusardi i O.S. Mitchella (2009) wśród osób w wieku 23-28 lat. W wielu krajach świata pomiar wiedzy ekonomicznej oparty jest na zestawie pytań, obejmujących swym zakresem trzy podstawowe zagadnienia, tj. sposobu obliczania procentu, inflacji i dywersyfikacji ryzyka (Lusardi, Mitchella 2008). Przyjmuje się bowiem, że dla zrozumienia koncepcji oszczędza-

nia, przeciętny klient powinien rozumieć i umieć poruszać się w obszarze tych zagadnień (Chłoń-Domińczak, Kawiński, Stańko 2013).

W oparciu o powyższą analizę i dotychczasowe badania, według autora, *edukacja ekonomiczna, która powoduje zwiększanie świadomości, a w efekcie i rozwój naszych kompetencji – kształci pozytywne nawyki, które są niezbędne do prawidłowego zarządzania naszymi finansami, mając na uwadze nasze potrzeby w bliższym lub dalszym okresie. Sukcesywne zgłębianie wiedzy ekonomicznej, skutkuje rozpoznaniem szans i zagrożeń, związanych z zasadami funkcjonowania rynku, przez co klienci będą podejmować coraz to bardziej świadome decyzje ekonomiczne.* Jeśli nasz sukces w życiu będziemy umieli zdefiniować jako osiągnięcie naszej stabilności finansowej, jak też i niezależności, a to pozwoli nam na realizowanie naszych potrzeb, to nie możemy zdecydować o zaniechaniu edukacji ekonomicznej. Nikt z nas nie rodzi się z wiedzą. Musimy ją sami sukcesywnie nabywać w trakcie naszego życia. Niestety, już na etapie szkół średnich nauczyciele nie uczą praktycznych umiejętności związanych z zagadnieniami mikro i makroekonomicznymi. Niska wiedza, a co za tym idzie świadomość finansowa wśród młodego pokolenia, wchodzących w dorosłe życie, prowadzi w efekcie do pogłębienia nierówności społecznych.

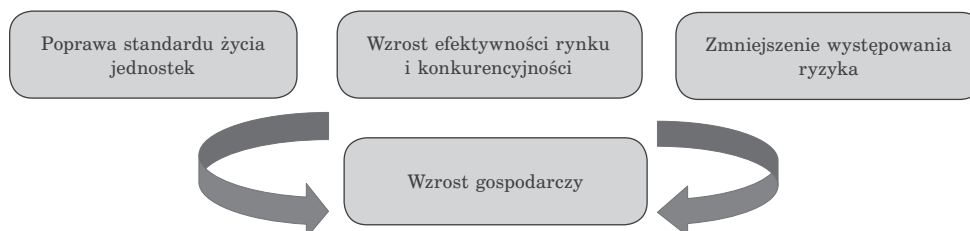
1.2. Świadomość i kompetencje ekonomiczne

W związku z dynamicznym rozwojem rynków finansowych, zmianami demograficznymi i ekonomicznymi, tematyka kompetencji ekonomicznych, w tym finansowych w ostatnich latach nabrała szczególnego znaczenia. Zmieniają się potrzeby jednostek, jak również pojawiają się nowe i coraz bardziej skomplikowane produkty finansowe, a wraz z nimi pojawia się konieczność posiadania odpowiedniej wiedzy ekonomicznej i umiejętności, aby te potrzeby w jak najlepszym stopniu, i w jak największym zakresie móc zaspokoić.

Problematyka kompetencji i świadomości ekonomicznej, w tym finansowej jest o tyle istotna, że nie dotyczy ona wyłącznie poszczególnych jednostek na poziomie mikroekonomicznym, ale obejmuje społeczeństwo jako całość i dotyczy ich wzajemnych interakcji, które oddziałują na gospodarkę. Na poziomie makroekonomicznym, większa wiedza (Pacholarz, 2016) i kompetencje zwiększają bowiem popyt gospodarstw domowych na produkty i usługi, prowadząc do rozwoju rynku, zmniejszając fluktuacje gospodarcze i stanowiąc akcelerator wzrostu gospodarczego (Rys. 2) (Jariwala, Sharma, 2011).

Wiedza ekonomiczna a świadomość i kompetencje...

Rysunek 2. Korzyści z edukacji ekonomicznej

Źródło: opracowanie własne na podstawie (Messy 2009)

Można zatem stwierdzić, że do wzrostu świadomości i kompetencji ekonomicznych prowadzi właściwa edukacja, a tym samym do sytuacji, w której wygrywają wszystkie podmioty rynku. Z drugiej strony, niewłaściwe decyzje spowodowane brakiem wiedzy ekonomicznej, w tym finansowej prowadzą do niekorzystnej sytuacji ekonomicznej i społecznej jednostki oraz gospodarstw domowych, ograniczając rozwój rynku oraz prowadząc do wzrostu wydatków publicznych na świadczenia społeczne i inną szeroko rozumianą pomoc państwa związaną z podjętymi przez obywateli nieodpowiednimi decyzjami finansowymi. Istnieje istotny związek pomiędzy świadomością ekonomiczną, wykluczeniem finansowym oraz nadmiernym zadłużeniem. Relację tą rozpatrywać można w dwóch wariantach: pesymistycznym i optymistycznym. Wariant pesymistyczny doprowadzić może do niskiej świadomości ekonomicznej. Brak właściwej edukacji ekonomicznej prowadzi do dalszej niechęci w poszerzaniu wiedzy w tym zakresie, co skutkuje brakiem kompetencji i awersji do instytucji finansowych. Osoby o niskiej świadomości, a co za tym idzie wiedzy ekonomicznej, łatwiej stają się ofiarami wykluczenia finansowego. Prowadzi to do korzystania z innych instytucji (para-finansowych), które w szybki sposób udzielają pożyczki, jednak na gorszych warunkach (Iwanicz-Drozdowska, Nowak, 2011). W przypadku optymistycznym – wysoka świadomość ekonomiczna daje możliwość uniknąć niechcianych problemów związanych z zarządzaniem finansami. Odpowiedni program edukacyjny daje możliwość do systematycznego pogłębiania wiedzy ekonomicznej (Iwanicz-Drozdowska, Nowak, 2011).

Jak czytamy w opracowaniu A. Laboula (2012), narodowa strategia edukacji ekonomicznej, w tym finansowej, zdefiniowana została jako „skoordynowane podejście na szczeblu krajowym do kwestii edukacji ekonomicznej, w tym finansowej, która składa się z dostosowanych ram lub programu”. Należy pamiętać, że klient wyposażony w odpowiednią wiedzę ma świadomość większych możliwości, jakie daje rynek. Przekłada się to w sposób istotny na zwiększony popyt, a co

za tym idzie – na bardziej innowacyjne produkty i usługi. Ponadto, wiedza ta wpływa także na zwiększenie zaufania do instytucji rynku finansowego. Edukacja ekonomiczna nie powinna być widziana jako jedyny środek wpływający na zmniejszenie asymetrii informacji pomiędzy usługodawcami a usługobiorcami, ale jako czynnik, który zapewnia właściwy poziom ochrony klientów, ich potrzeb, a w konsekwencji – odpowiednie funkcjonowanie rynku, co daje wyraz we wzroście gospodarczym.

2. Subiektywna i obiektywna ocena stanu wiedzy ekonomicznej u studentów. Wyniki badań

2.1. Metodyka badań

W opracowaniu wykorzystane zostały metody analizy opisowo-jakościowej, analizy porównawczej oraz analizy statystycznej. Dla pozyskania materiału pierwotnego autor wykorzystał wyniki badań ankietowych przeprowadzonych w roku 2017, a związanych z badaniem stanu wiedzy i świadomości ekonomicznej. Kwestionariusz ten zawierał część ogólną, obejmującą pytania związane z metryczką respondentów oraz część szczegółową, odnoszącą się do oceny stanu subiektywnego, obiektywnego, jak też źródeł wiedzy i preferowanych form edukacji ekonomicznej studentów.

Ocena poziomu stanu wiedzy i świadomości ekonomicznej studentów odbywała się w pięciostopniowej skali Likerta, dzięki której autor uzyskać mógł odpowiedź związaną ze stopniem akceptacji badanego zjawiska. Zaproponowana skala składała się z kafeterii, która łączyła pięć odpowiedzi ułożonych od stopnia całkowitej akceptacji – „5”, do całkowitego odrzucenia – „1”. Badany student/ka miała za zadanie określić w jakim stopniu zgadza się z zadanym pytaniem, gdzie: „1” – oznaczało „zdecydowanie mała”, „2” – oznaczało „mała”, „3” – oznaczało „średnia”, „4” – oznaczało „duża”, „5” – oznaczało „zdecydowanie duża”.

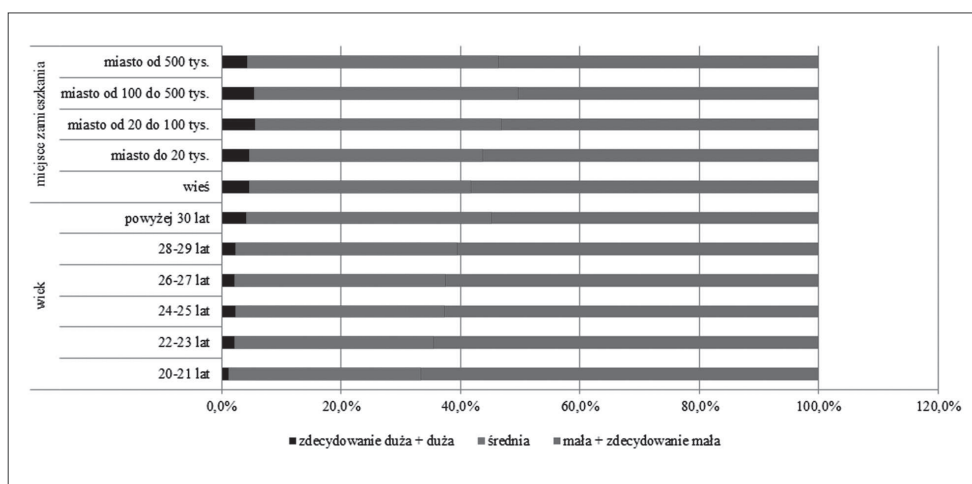
Dobór próby zapewniał reprezentatywność wyników dla studentów w wieku: od 18 r.ż. do 30 r.ż., pod względem płci oraz miejsca zamieszkania. Dobór ten, zapewniał również porównywalność do wyników prowadzonych w roku 2016, realizowanych w ramach badań statutowych. W obu cyklach badań, próba liczyła 320 osób, co umożliwiło przeprowadzenie analiz bardzo szczegółowych. W badaniu tym wzięli udział studenci studiów stacjonarnych i niestacjonarnych I i II stopnia, wyższych uczelni z województwa świętokrzyskiego, studiujących

w dziedzinie nauk ekonomicznych, w dyscyplinie: ekonomia, nauki o zarządzaniu i finansach. Wśród ogółu badanych osób przeważali studenci studiów niestacjonarnych – II°. Łącznie stanowili – 223 (69,7%) badanych osób, natomiast liczba studentów studiów stacjonarnych I^o stanowiła 97 (30,3%) respondentów. W badanej grupie przeważały nieznacznie kobiety (52,1%). Najwięcej respondentów było w wieku 26-27 lat i 24-25 lat (odpowiednio: 24,2% i 21,9%). Stanowią oni 46,1% ogółu badanych osób. Najmniej badanych studentów było w wieku powyżej 30 r.ż. (8,5%), 20-21 lat (12,2%), jak też 28-29 lat (13,5%).

2.2. Wyniki badań

Ocena subiektywna

W zestawieniu liczby poprawnie oddanych odpowiedzi przez studentów, zauważyć można, że wszyscy studenci odpowiedzieli na komplet pytań zawartych w ankiecie. W pierwszej kolejności studenci studiów stacjonarnych i niestacjonarnych I i II stopnia odpowiadali na pytanie związane z subiektywną oceną wiedzy ekonomicznej z zakresu finansów, zarządzania i ekonomii: Badani odpowiadali na pytanie: *Jak ocenia Pan/i swoją ogólną wiedzę z zakresu ekonomii?*

Rysunek 3. Jak ocenia Pan/i swoją ogólną wiedzę z zakresu ekonomii?
(N 2017 = 320)

Źródło: opracowanie własne

W oparciu o uzyskane wyniki badań stwierdzono, że studenci uważają, iż ich wiedza z zakresu ekonomii jest na poziomie „zdecydowanie małym” i „małym” (za tym wskaźnikami w roku 2016 opowiedziało się 51,5%, a 2017 – 50,2%). W dalszej kolejności studenci określili swój stan wiedzy na poziomie „średnim” i w roku 2016 – 43,3%, a w 2017 roku – 45,3%. Jak można zauważyć, w badanym okresie zmniejszał się odsetek badanych oceniających swoją wiedzę ekonomiczną jako „zdecydowanie małą” i „małą”, na rzecz tych respondentów, którzy oceniają ją jako „średnią”. Ponadto, w porównaniu z rokiem 2016, o 2% zmniejszyła się liczba osób oceniających swoją wiedzę jako: „zdecydowanie dużą” i „dużą”, na rzecz studentów oceniających ją jako „średnią”.

Kolejny etap badań, związany był z subiektywną oceną wiedzy ekonomicznej w wybranych przekrojach demograficznych (miejsca zamieszkania i wieku), gdzie studenci odpowiadali na pytanie: *Jak ocenia Pan/i swoją ogólną wiedzę z zakresu ekonomii?*

Analizując dane z rysunku 3 widzimy, że studenci gorzej oceniali stan swojej wiedzy będąc w wieku 20-21 lat i w przypadku zamieszkałych na wsi. Ponadto, w porównaniu z rokiem 2016, o niespełna 2,5% zmniejszyła się liczba ankietowanych oceniających swoją wiedzę jako: „zdecydowanie dużą” i „dużą”, na rzecz respondentów oceniających ją jako „średnią”. Studenci, którzy deklarowali, iż ich wiedza jest na poziomie średnim – byli w wieku powyżej 30 r.ż. i 28-29 lat, zamieszkujący miasta od 100 do 500 tys. mieszkańców. W stosunku do roku 2016, w obu przypadkach, zmniejszyła się o blisko 3,5%, liczba badanych, oceniających swoją wiedzę jako „zdecydowanie małą” i „małą” na rzecz studentów wskazujących ją jako „średnią”. W tym miejscu, można stwierdzić, iż ciężko jest jednoznacznie przesądzić, że podawany przez studentów wiek miał istotny wpływ na poziom udzielanej odpowiedzi, gdyż respondenci w różnym wieku rozpoczynają studia, jak i pracę, która także jest źródłem pozyskiwania wiedzy, jak też świadomości ekonomicznej.

Kolejnym pytaniem związanym z subiektywną oceną wiedzy, było określenie jej w poszczególnych obszarach: *Jak ocenia Pan/i poziom swojej wiedzy związanej z ...?* Mając na uwadze obszar, w którym studenci oceniają stan swojej wiedzy, najlepiej wypadła umiejętność zarządzania własnymi finansami. Mając na uwadze rok 2017, praktycznie we wszystkich obszarach zmniejszył się odsetek studentów oceniających swoją wiedzę jako „zdecydowanie dużą” i „dużą”. Natomiast zwiększyła się grupa tych studentów, którzy oceniają swoją wiedzę jako „małą” i „zdecydowanie małą”.

Analizując powyższe pytanie, przy uwzględnieniu stopnia, jak i rok studiów, można stwierdzić, iż etap studiów nie determinuje samooceny stanu wiedzy ekono-

micznej studentów. Nieznacznie wyższy poziom wiedzy deklarowali studenci I^o w porównaniu ze studentami II°.

Na uwagę zasługuje fakt, iż respondenci zaczynający proces studiowania, mieli wyższą średnią samoocenę od studentów kończących edukację – studenci I^o – na poziomie 3,03%, natomiast studenci II° – na poziomie 2,92% (przy N 2017 = 320). Następnie prowadzono badania związane z poziomem wiedzy i umiejętności wśród kobiet i mężczyzn, odpowiadając na pytanie: *Jak ocenia Pan/i poziom swojej wiedzy związanej z ...?* Zarówno mężczyźni, jak i kobiety najniżej oceniały swoją wiedzę związaną z funkcjonowaniem banków komercyjnych, związaną z pojęciem i istotą inflacji. W przeważającej liczbie obszarów kobiety oceniały swój poziom wiedzy niżej niż mężczyźni. Największa różnica w subiektywnym poziomie wiedzy między kobietami a mężczyznami znajdowała się w obszarach: korzystania z lokat, funkcjonowania banków komercyjnych i depozytów oraz świadczeń emerytalnych. Praktycznie we wszystkich obszarach istnieje niższa samoocena kobiet niż mężczyzn. Mając na uwadze wiek respondentów, to największe braki wiedzy, niezależnie od posiadanego wieku, dotyczą: pojęcia i istoty inflacji, ubezpieczeń, strefy euro oraz świadczeń emerytalnych. Największe różnice w subiektywnej ocenie poziomu wiedzy między najmłodszą i najstarszą grupą wiekową, odnotowano w obszarach: świadczenia emerytalne i strefa euro.

Ocena obiektywna

Obiektywnej oceny stanu wiedzy ekonomicznej u studentów dokonano w oparciu o wyniki kwestionariusza, jak też opracowanych wskaźników wiedzy ekonomicznej, zbudowanych na podstawie udzielanych odpowiedzi na konkretne pytania z zakresu zarządzania oraz związanych między innymi ze znajomością sektora bankowego, umiejętnością zarządzania własnym portfelem finansowym, znajomością sektora ubezpieczeniowego, systemu emerytalnego, zagadnień związanych z bezrobociem i inflacją, funkcjonowaniem strefy i waluty euro, zasadami oszczędzania i inwestowania, korzystania z pożyczek, kredytów, operacji bezgotówkowych, oraz znajomości systemu podatkowego.

Analiza testu wiedzy ekonomicznej, czyli odpowiedzi respondentów na konkretne pytania, wykazał, że wiedza studentów studiów stacjonarnych i niestacjonarnych I i II stopnia jest dużo lepsza, niż ich subiektywna ocena. Więcej niż połowę poprawnych pytań udzieliło ponad 42% badanych (zdecydowanie duża, duża), natomiast ponad 23,5% studentów udzieliło odpowiedzi na poziomie

średnim. Mniej niż 6 poprawnych odpowiedzi udzieliło ponad 15% ankietowanych, co dało „zdecydowanie mały” poziom wiedzy ekonomicznej. W porównaniu do badań przeprowadzonych w 2016 roku (te same pytania), odsetek studentów, których można zakwalifikować do grupy o wysokim, średnim i niskim poziomie wiedzy ekonomicznej, nieznacznie się zwiększył, ale nie daje to istotnej różnicy statystycznej. Jednym z najłatwiejszych pytań dla studentów okazało się pytanie odnoszące się do zarządzania własnymi zasobami finansowymi. Zaledwie 49 respondentów zaznaczyło błędną odpowiedź, co daje 15,3% ogółu odpowiadających na to pytanie. W dalszej kolejności, najmniejsze problemy sprawiło pytanie związane z bezrobociem i inflacją – w obu przypadkach blisko 33,1% (106) studentów odpowiedziało prawidłowo. Najwięcej problemów z odpowiedzią mieli studenci na pytania dotyczące: funkcjonowania strefy i waluty euro (189 osoby – 59,1%), świadczeń emerytalnych (178 osoby – 55,6%), systemu podatkowego (165 osoby – 51,6%) oraz ubezpieczeń gospodarczych (155 – 48,4%) ogółu badanych studentów. W porównaniu do roku 2016, zwiększył się odsetek osób, które odpowiadały poprawnie na prawie wszystkie pytania (dla czterech pytań, zmiany były istotne). Największy wzrost (o blisko 27%) zanotowano dla pytania związanego z pieniądzem elektronicznym. Następnym etapem badań była ocena obiektywna poziomu wiedzy ekonomicznej studentów w wybranych przekrojach demograficznych: miejsca zamieszkania i wieku. Na podstawie uzyskanych wyników, trudno jest jednoznacznie wskazać, czy posiadany wiek miał wpływ na poziom udzielanych odpowiedzi. Studenci w przedziale 24-27 lat (29,5%), najliczniej poprawnie odpowiadali na zadane pytania, natomiast respondenci w wieku 20-21 lat (19,1%) – posiadali, według danych najniższy poziom wiedzy ekonomicznej. Wyniki osób w przedziale wiekowym 24-27 lat, które zamieszkują w dużych miastach pokazuje, że odpowiadali poprawnie na zadane pytania na poziomie 26,5%.

Końcowym etapem badań było porównanie subiektywnej i obiektywnej oceny braków wiedzy ekonomicznej wśród badanych studentów. Respondenci uważają, mają najmniejszą wiedzę związaną z pojęciem i istotą bezrobocia, funkcjonowaniem strefy i waluty euro oraz ze znajomością sektora bankowego. Natomiast, najslabiej respondenci wykazali się znajomością systemu podatkowego. Relatywnie badani słabo radzili sobie z pytaniami związanymi z funkcjonowaniem instytucji finansowych i para-finansowych.

Podsumowanie

W wyniku przeprowadzonych badań, został zrealizowany cel opracowania. Przeprowadzona analiza poziomu wiedzy ekonomicznej u studentów uczelni wyższych województwa świętokrzyskiego umożliwiła weryfikację postawionej na wstępie artykułu hipotezy. Śledząc powyższe rozważania, w porównaniu do roku 2016 – nie wystąpiły istotne zmiany w poziomie wiedzy ekonomicznej badanych studentów. Nadal, ponad połowa studentów ma istotne braki w tym zakresie.

Ponadto stwierdzono, że nie ma istotnej zależności pomiędzy płcią, wiekiem, miejscem zamieszkania a posiadaną wiedzą ekonomiczną respondentów, niezależnie, czy studiują na studiach stacjonarnych i niestacjonarnych pierwszego i drugiego stopnia.

Bibliografia

1. Chłoń-Domińczak A., Kawiński M., Stańko D., *System oceny i prezentacji wyników inwestycyjnych kapitałowych systemów emerytalnych*, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa 2013, s. 132.
2. Grzebieniak A., *Zaufanie i reputacja firm ubezpieczeniowych w ocenie klientów indywidualnych*, „Ekonomika i Organizacja Przedsiębiorstwa” Nr 12 (791), Warszawa, 2015, s. 46-55.
3. Iwanicz-Drozdowska M., Nowak K. A., *Rola i znaczenie edukacji finansowej*, [w:] M. Iwanicz-Drozdowska (red.), *Edukacja i świadomość finansowa. Doświadczenia i perspektywy*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2011, s. 16-17.
4. Jariwala H., Sharma M., *Financial Literacy: A Call for an Attention*, Conference on Inclusive & Sustainable Growth Role of Industry, Government and Society Conference Proceedings 2011.
5. Laboul A., *National Strategies for Financial Education*, Columbia-OECD-World Bank, Conference on Financial Education, 31 October, Cartagena 2012, p. 11.
6. Lusardi A., Mitchell O. S., *Planning and financial literacy: How do women fare?*, American Economic Review 98, 2008, p. 413-417.
7. Pacholarz W.M., *Pojęcie wiedzy w teorii ekonomii*, „Ekonomika i Organizacja Przedsiębiorstwa”, Nr 8 (799) Warszawa 2016, s. 4-10.
8. Przybytniowski J.W., *Edukacja ubezpieczeniowa i jej wpływ na świadomość ubezpieczeniową (wybrane problemy)*, „Rozprawy ubezpieczeniowe” Nr 1(2), Rzecznik Ubezpieczonych; Warszawa 2007, s. 111-118.

9. Przybytniowski J.W., Pacholarz W.M., *Knowledge management as a growth factor for the competitiveness of the insurance sector. Research your own*, "International Journal of Recent Scientific Research", Vol 6, Issue 10, 2015, p. 1-9.
10. Przybytniowski J.W., *Współczesne funkcje i mechanizmy transmisji między sektorem ubezpieczeniowym a sferą realną gospodarki. Teoria i praktyka*, CeDeWu, Warszawa 2016, s. 287.
11. *The Importance of Financial Education*, Policy Brief, OECD, July 2006, p. 1.
12. Verezubova T., *Financial strategy of insurance companies*, "Polish Journal of Management Studies" Vol. 11 (790), Warszawa 2015, s. 179-187.
13. Xu L., Zia B., *Financial literacy around the world: an overview of the evidence with practical suggestions for the way forward*, World Bank Policy Research Working Paper No. 6107, 2012, p.2.

Netografia:

1. *Improving Financial Literacy: Analysis of Issues and Policies*, 2005, [In:] www.oecd.org/finance/financial-education/improvingfinancialliteracyanalysisofissuesandpolicies.htm, aktualizacja: 12.06.2017.
2. Messy F.A., *OECD Financial Education Principles and Best Practices*, OECD-IOPS Mena Workshop on Pension Regulation and Supervision, 2/3 February, www.iopsweb.org/principlesguidelines/42155019.pdf, 2009, s. 6, aktualizacja: 12.06.2017.
3. www.oecd.org/finance/financial-education/improvingfinancialliteracyanalysisofissuesandpolicies.htm